

Шаповалова Л.В.
Ст. викладач кафедри
романо-германської філології
ПДПУ ім. В.Г.Короленка

Особливості реформування вищої освіти України та Франції за принципами Болонського процесу

З моменту отримання незалежності Україна стала розвивати освітньо-культурну співпрацю з різними країнами світу. У травні 2005 року вона приєдналася до Болонського процесу, що спричинило необхідність реформування системи її вищої освіти. Необхідність реформування була зумовлена також процесами глобалізації, кризою національної вищої освіти, та необхідністю формування позитивних умов для індивідуального розвитку людини, її соціалізації та самореалізації у світі.

З метою реалізації стратегічного курсу України на інтеграцію до Європейського союзу, забезпечення всебічного входження України до у Європейський політичний, економічний і правовий простір та створення передумов для набуття Україною членства у Європейському Союзі Указами президента України затверджена стратегія інтеграції України до Європейського Союзу. Основними напрямками культурно-освітньої і науково-технічної інтеграції визначено впровадження європейських норм і стандартів в освіті, науці і техніці, поширення власних культурних і наукових здобутків ЄС. [6, с.4]

Щоб стати повноправним членом Болонської співдружності Україні потрібно суттєво змінити свою систему вищої освіти і науки. При цьому найважливішим завданням є проведення ґрунтовного аналізу української системи вищої освіти з європейськими, зокрема із французькою, оскільки

Франція – це високорозвинена європейська країна із потужною системою вищої освіти.

Організація систем вищої освіти Франції та України історично склалися відповідно до традицій та менталітету їх народів.

Система вищої освіти Франції є унікальною в Європі і усьому світі. Її називають біполярною, оскільки в ній існують два головні полюси: університети та великі школи. Їх співіснування є результатом історичного розвитку французької системи вищої освіти. Причина виникнення великих шкіл є недовіра можновладців до університетів, у яких церква протягом 10 століть мала великий вплив. Існування цих двох головних типів вищих навчальних закладів визначає національний французький тип вищої освіти, яка є внаслідок цього бінарною.

Пізніше навколо університетів створюються університетські інститути.

Термін "університет" був легально визначений у законі 1968 року, а термін "Велика школа" в цей час ще був невизначеним. У своєму звіті Атталі (міністр національної освіти) намагається знайти критерії для диференціації цих двох варіантів вищої освіти.

Університет у Франції – це установа вищої освіти і дослідження, мета якої вироблення знань шляхом дослідження, їх збереження та передача наступним поколінням.

Закон Саварі визначає університети як громадські установи наукового, культурного і професійного характеру. Під такою назвою університети фігурують і у кодексі про виховання

Слово Університет походить з латинської мови, *Universitas magistrorum et scholarium*, де воно означало об'єднання викладачів і студентів одного міста. У сучасній Франції університетети головним чином поділені на академічні департаменти, школи і факультети, які називаються Об'єднання освіти і дослідження.

Університети у Франції поділяються на громадські та приватні. Громадські університети фінансуються і контролюються громадськістю.

Громадські університети дуже поширені у Франції. Вони знаходяться під опікою держави, яка надає їм певної автономії.

Фінансування приватних університетів відбувається за рахунок приватних інвестицій та оплати за навчання.

Стаття 123 – 3 Кодексу про виховання визначає шість місій французького університету: (посилання)

- Початкова і тривала освіта.
- Наукове і технічне дослідження, зарахування результатів та їх поширення.
- Професійна орієнтація та професійне введення.
- Поширення культури та науково-технічної інформації.
- Участь у створенні Європейського простору вищої освіти і дослідження.
- Міжнародна співпраця.

Університети користуються педагогічною автономією. Вони пропонують макети своїх дипломів Міністерству вищої освіти і дослідження і реалізують їх. Внаслідок впровадження реформи ЛМД/ЄСНК ці макети включають назву диплому і його загальну структуру.

Вищі навчальні заклади України розрізняються за рівнем акредитації і за формою власності.

Університет в Україні – багатопрофільний вищий навчальний заклад четвертого рівня акредитації, який провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації широкого спектра природничих, гуманітарних, технічних, економічних та інших напрямків науки, техніки, культури і мистецтв, проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження, є провідним науково-методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, відповідний рівень кадрового і матеріально-технічного забезпечення, сприяє поширенню наукових знань та здійснює культурно-просвітницьку діяльність

Україна – університетська держава. Університетський сектор вищої освіти складається із 184 університетів різної форми власності. З них 140 університетів державних, 38 приватних і 6 комунальних. Частка університетів у загальній кількості вищих навчальних закладів України становить 20 %. В них навчається 63,7 відсотка студентів. Найбільш потужними є університети державної формивласності. Середній контингент цих університетів становить 11 тисяч осіб, що вдвічі більше, ніж у приватних та в п'ять разів більше, ніж в університетах комунальної форми власності.

Як ВНЗ IV рівня акредитації українські університет можуть визначати зміст освіти, при тому що він повинен бути не нижчим за нормативний.

Внаслідок національної французької традиції університетська система освіти складалася із трьох циклів, які підготували перехід до трьохрівневої системи ЛМД (система 3/5/8) – Ліценціат, Магістр, Доктор. Відбулося перегрупування університетських циклів і створення дипломів на підставі накопичуваних кредитів: Диплом ліценціата, та Диплом Мастер-2. При цьому деякі традиційні університетські дипломи співіснують із новою системою. Французький університетський світ (викладачі, студенти, дослідники і персонал) виголошували побоювання, що внаслідок впровадження реформ ЛМД/ЄСНК буде знищено національну систему дипломів. Та французи нашли спосіб гармонізувати свою систему вищої із загальноєвропейською, зберігши цим самим національний гальський акцент у вищій освіті.

Внаслідок приєднання до Болонського процесу у 2005 році Україна опинилася перед необхідністю реформувати свою систему вищої освіти. Стратегічними завданнями реформування вищої освіти України є трансформування кількісних показників у якісні. Основу цього процесу складають:

- 1) національна ідея вищої освіти;
- 2) підпорядкування вищої освіти законам ринкової економіки;

- 3) розвиток вищої освіти у контексті тенденцій світових освітніх систем, упорядкування переліку спеціальностей, перегляд змісту освіти.

У 2001 році вступив в дію "Комплекс нормативних документів для розробки складових системи стандартів вищої освіти".

У 1997 році було прийнято Лісабонську конвенцію про визнання кваліфікацій, які існують у системі вищої освіти Європи. Цю конвенцію підписала і Україна. Верховна Рада України ратифікувала рішення Лісабонської конвенції. Про це свідчить запровадження ступеневої вищої освіти й уведення нових кваліфікаційних рівнів «Бакалавр» і «Магістр».

Ідеологія реформування освітньої галузі України визначена протягом 1995-2000 років комплексом нормативно-правових документів, до складу якого входять Закон України "Про освіту", Укази Президента України "Основні напрями реформування вищої освіти", "Про заходи реформування системи підготовки спеціалістів та працевлаштування випускників вищих навчальних закладів освіти". Зміст університетської освіти сучасної України – це система знань та професійних умінь і навичок, відповідних певному освітньо-кваліфікаційному рівню у тій чи іншій спеціальності.

Міжнародна Стандартна Класифікація Занять (МСКЗ – 88) визначає кваліфікацію як здатність робітника виконувати конкретні завдання та обов'язки у рамках певного виду діяльності. У сфері праці кваліфікація визначається як ступінь придатності до якого-небудь виду праці. У Європі згідно з МСКО та Лісабонською конвенцією термін "кваліфікація" використовується для довільного посвідчення сертифіката, диплома чи грамоти, які засвідчують успішне виконання певної освітньої програми в конкретній предметній області. Професійна кваліфікація включає більший набір обов'язків, тому вона більш об'ємна ніж освітня кваліфікація.

Освітньо-кваліфікаційний рівень України формально поєднує в освітніх програм академічний і професійний напрямки. В теперішній час це призводить до формування змісту освіти.

Університетські дипломи Франції також мають академічний та професійний напрямки. Для цього у Франції створені Професійні і традиційні ліцензії, Диплом майстра з дослідження та Диплом професійного майстра.

Додаток до диплому про вищу освіту є документом про освіту, надає додаткову інформацію про вищий навчальний заклад, який надає кваліфікацію, про рівень кваліфікації, про зміст і обсяг освіти, про особливості навчання і форми контролю.

Запровадження Додатку до диплома в Україні полегшить визнання освітніх кваліфікацій в європейському регіоні.

Механізмом коадаптації освітніх систем європейських країн є система ECTS (європейська система накопичуваних кредитів). Одним із головних завдань є розробка європейського стандарту в освіті.

Заліковий кредит – це завершена, задокументована частина змісту навчальної дисципліни, вивчення якої для студентів, як правило, закінчується підсумковим оцінюванням.

Заліковий кредит складається із модулів (частина програми навчальних дисциплін у поєднанні з формами навчання). Кожний із модулів складається із змістових модулів.

В наш час внаслідок глибокого реформування системи вищої освіти України з метою адаптації її до вимог загальноєвропейського простору вищої освіти йде розробка і удосконалення змісту університетської освіти. Розроблені державні стандарти, перелік спеціальностей, з яких пропонують освіту сучасні українські університети. Враховуються європейські вимоги до змісту університетської освіти, аналізуються фактори, які впливають на його формування і головні тенденції цього процесу.

Зміст освіти включає нормативний та вибіркового компоненти. Нормативний компонент змісту освіти визначається відповідним державним стандартом, а вибіркового – вищим закладом освіти.

У державних стандартах України особливе місце відведено дисциплінам, які забезпечують гуманістичне спрямування освіти.

Нормативна частина змісту освіти є гарантованим мінімумом вимог до відповідного освітньо-валіфікаційного рівня.

Згідно з чинними нормативними актами вищим закладам освіти четвертого рівня акредитації надається автономне право щодо визначення змісту освіти, але він не повинен бути нижчим від нормативним.

Нормативні навчальні дисципліни визначаються державним стандартом освіти (освітньо-професійною програмою підготовки). Дотримання їх назв є обов'язковим для вищих навчальних закладів освіти, а обсяг не може бути меншим від обсягу, встановленого державним стандартом освіти.

Вибіркові навчальні дисципліни вводяться вищим закладом освіти. Вони можуть бути як обов'язковими для всіх студентів, так і такі, що обираються студентами індивідуально.

Внаслідок підписання Лісабонської конвенції в Україні існують наступні освітньо-кваліфікаційні рівні: молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр.

Запорукою зміни систем вищої освіти та наукового дослідження відповідно до вимог суспільства і прогресу науки виступає автономія університетів. Провідні університети України включаються в реалізацію положень Болонської декларації, базуючись саме на принципах автономності, самоврядності, можливості самостійно визначати зміст навчального процесу та будувати міжнародну діяльність

До європейського співтовариства приєдналися такі українські університети як Харківський ім. В.Н.Каразіна, Дніпропетровський, Одеський ім. І.І. Мечникова національні університети, національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут" та ін.

Критерії оцінювання продуктивності вищої освіти України, зокрема університету, в світлі входження її до загальноєвропейського освітнього простору є ступінь готовності випускників до професійної діяльності.

Учасниками Болонського процесу було розроблено систему компетенцій, мета яких – розробити загальне розуміння змісту кваліфікацій за рівнями . Було відібрано 30 загальних компетенцій з трьох категорій: інструментальні, міжособистісті та системні.

У 2001 році Міністерство освіти і науки України розробило форму Додатку до диплому європейського зразка. Одним із найважливіших аспектів Болонського процесу є надання студентам разом із дипломом національного зразка диплома європейського зразка. Україна прагне приєднатися до європейського освітнього простору до 2010 року.

Зміна політичних і соціальних пріоритетів у незалежній Україні спричинила виникнення принципово нової парадигми освіти та виховання, спрямованої на формування не громадянина певної країни, як було раніше, а громадянина світу.

До впровадження кредитномодульної системи в Україні існував освітній рівень «спеціаліст». Це звичний для українського менталітету та ринку праці освітній рівень. Впровадження освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» є незвичним і незатребуваним українським ринком праці. А освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр» за кількістю років навчання і змістом є близьким до рівня «спеціаліст». При вступі до університету українські абітурієнти орієнтуються не на освітньо-кваліфікаційний рівень, а на спеціальність.

В Україні та західноєвропейських країнах існують різні точки зору на необхідність модернізації освітніх систем. Це пов'язано з існуванням ліберальної і соціальної концепцій. Ліберальна концепція є основою побудування Болонської декларації. Соціальна концепція ставить під сумнів ефективність реформування освітніх систем до повного заперечення змін в існуючих системах освітньої підготовки, які передбачені Болонською угодою.

Неоднозначне сприйняття Болонського процесу і у Європі. Існують європейські університети, як наприклад Кембріджський університет та

паризький інститут політехнічних наук, які відмовилися приєднатися до нього. Його негативним боком вважають те, що він є інструментом переведення вищої освіти у ранг товару за правилами ВТО, в тому, що мета Всесвітньої торгової організації – перетворити освіту у ринок. Студенти бачать у Болонському процесі загрозу безплатній освіті. Викладачі говорять, що цей процес спричинить зниження якості освіти.

Головне протиріччя сучасного світу, на думку С.Медведева, є протиріччя між силами глобалізації (інтеграція, гомогенізація, уніфікація) та прагненням зберегти національну ідентичність. Саме це протиріччя лежить в основі несприйняття Болонського процесу. При входженні до загальноєвропейського простору вищої освіти Франції вдалося так гармонізувати свою систему вищої освіти, щоб максимально зберегти в ній гальський акцент. Для цього були збережені деякі традиційні дипломи, які співіснують з новими.

Зміст французької університетської освіти реформується внаслідок впровадження реформ ЛМД/ЄСНК та закону «Про модернізацію університетської освіти».

Університети України, як ВНЗ IV рівня акредитації мають право формувати зміст освіти, який при цьому не повинен бути нище за нормативний.

Сучасні французькі університети порівняно із українськими більш автономні у формування змісту освіти (сектор університетських дипломів). Головні фактори, які впливають на реформування університетського змісту освіти сучасної Франції – впровадження реформ ЛМД/ЄСНК, закон про «модернізацію університетів», реформа зарахування набутків досвіду, автономія університетів, професіоналізація освіти, рентабілізація її, регіоналізація освіти, індивідуалізація її.

Зміст української вищої освіти більш жорстко регламентований, ніж французький. Але процес його розробки та вдосконалення триває.

Список літератури.

- 1 Болюбаш Я.Я. Організація навчального процесу у вищих навчальних закладах освіти: Навч. Посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти. – К.: ВВП «Компас», 1997. – 64 с.
- 2 Вища освіта України і Болонський процес/ За ред В.Г. Кременя. Авт. кол.: Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубійко В.В. Бабин І.І. – 6 Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2004. – 382.
- 3 Корсак В. Міфи про Болонський процес // Дзеркало тижня. – 10.10. 2005.
- 4 Лавриненко К. «Університет – це повинно звучати гордо» // Дзеркало тижня. – 2002. - №6. – С. 22.
- 5 Литвин О. Болонський процес і наші державні стандарти.// Вища освіта України. – 2004. - №3. – С.42 – 43.
- 6 Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: Матеріали до першої лекції /Уклад. М.Ф.Степко, Я.Я. Болюбаш, К.М. Левківський, Ю.В. 7 Сухарніков; відп. Ред. М.Ф. Степко. – К.: Изд., 2004. – 24 с.
- 8 Семаков Г. Болонський процес – структурна реформа вищої освіти на європейському просторі // Освіта і управління. Науково-практичний журнал. – 2005. – Т.8. - № 3-4. – С. 165-168.
- 9 www.education.gouv.fr/bo/2000/special7/som.htm - Code de l'éducation